

3 OBRAZY STREDOVEKÉHO SVETA

Poznámky si postupne vypracujte od 6. 4. do 29. 5. 2020.

Každý týždeň jedno učivo

Stredovek – 476 – 1492

Korene stredoveku, svet a ľudia za hranicami Ríma

- ľudia vytvárali rodové spoločenstvá – kmene
- rodové zväzky pomáhali ľuďom prežiť v drsných podmienkach
- **rodové spoločenstvo** – skupina ľudí, ktorí spoločne žili na základe pokrvnej príbuznosti, teda skupina viacerých rodín
- na severe rímskej hranice žili **Germáni**
- na severe a východe od Germánov žili **Slovania**
- z Ázijských stepí prenikali do Európy kočovné **Nomádske kmene** – Rimania ich nazývali **barbari**, pretože nepoznali ich kultúru ani jazyk – latinčinu.
- vodcovia kmeňov sa nazývali aj kráľmi

Slovania

- do strednej Európy sa sťahovali už v 5. storočí
- žili vo východnej a severovýchodnej Európe v obydlíach, ktoré si čiastočne hĺbili do zeme
- Slovanské kmene spájali podobný jazyk
- vedeli obrábať pôdu, ktorá sa však rýchlo vyčerpala, museli sa často sťahovať
- na Slovensko prišli cez **priesmyky v Karpatoch** a z juhu z **oblastí v okolí Dunaja**. Postupne osídľovali nížiny – hľadali lepšie podmienky na **rybolov, včelárstvo, roľníctvo, pastierstvo**.

Germáni

- žili medzi riekami Rýn a Dunaj
- jednoduché obydlia si stavali na lesných čistinách
- chov koní a dobytky
- museli sa často sťahovať (aj na rímske územie) → Rimania stavali Limes Romanus
- mali veľmi podobný jazyk

Nomádske kmene

- kočovné kmene, žili na stepiach Ázie
- neustále sa sťahovali – kočovali, hľadali pastviny pre svoje kone
- pôdu neobrábali

Sťahovanie národov a jeho dôsledky 4. – 8. storočie

- sťahovanie národov začalo v 2. polovici 4. storočia
- takmer všetky kmene hľadali nové sídla kvôli podnebiu, počtu ľudí v kmeňoch, bojom
- na nových územiach zavládol chaos
- Slovania tiahli na západ a juh, prišli do strednej Európy

Rozpad Rímskej ríše, Koniec antiky, začiatok stredoveku

- germánske kmene Vandalov a Vizigótov dobyli Rím → barbarské kmene si tu vytvárali vlastné štáty → mestá spustli, pretože noví obyvatelia zničili všetko antické
- menili sa štáty aj životný štýl.

Tri ríše raného stredoveku

Na začiatku stredoveku sa menili hranice štátov. Dlhšie pretrvali tri ríše.

1. Byzantská ríša (cisárstvo) – 476 – 1453

Po rozpade rímskej ríše v roku 395 Západorímska ríša zanikla v roku 476.

Východorímska ríša

- pretrvala ešte 1000 rokov
  - rozkladala sa na území Ázie a Európy
  - dnes ju poznáme ako **Byzantskú ríšu**
  - bola najmocnejším štátom strednej Európy
-
- ľudia si dokázali zachovať spôsob života antiky (tradície, kultúru, vzdelanosť), pokladali sa za pokračovateľov rímskej civilizácie
  - cisár **Justinián** – zbierka zákonov *Justiniánov zákoník*
  - hlavné mesto **Konštantínopol**
  - zmena usporiadania spoločnosti – zvýšila sa moc bohatých
  - kresťanstvo sa stalo štátnym náboženstvom
  - **1054 schizma v cirkvi**, vznikli dve samostatné kresťanské cirkvi
    - **východná** – sídlo v Konštantínopole
    - **západná** – sídlo v Ríme
  - najsilnejší nepriateľ **Osmanská ríša** v 15. storočí dobyla Konštantínopol

2. Arabská ríša 622 – 1258

Arabské kmene žili kočovným spôsobom života, často im chýbala voda

Oáza Mekka

- postupne sa stala bohatým mestom
- bola tu veľká svätyňa
- žil tu bohatý kupec **Mohamed**, veril v jediného boha **Alaha**

↓

v roku 622 **ušiel do Mediny**, založil nové náboženstvo **Islam** → neskôr sa vrátil do Mekky

↓

moslimovia označujú ako začiatok skutočných dejín

začiatok nového letopočtu **Hidžra**

Po Mohamedovej smrti šírili Islam **Kalifovia**.

Arabská ríša sa rozprestierala od Indie po Atlantický oceán:

- smerovanie zastavili Frankovia v bitke pri Poitiers (732)
- vznikali prvé univerzity
- od nich Európania získali číslice
- obchodovanie po celom svete
- hlavné mesto **Bagdad**

3. Franská ríša 498- 843

- bývalá západná časť rímskej ríše bola dobývaná germánskymi kmeňmi Frankov
- Frankovia a pôvodní obyvatelia sa zblížili a prijali kresťanstvo
- jeden zo zakladateľov **kráľ Chlodovik** z rodu **Merovejovcov** sa dal pokrstiť v meste Remeši
- **zápisy starých zákonov** hovoria o postupnom prispôsobovaní, ako sa spoločnosť Franskej ríše menila. Najskôr sa riadili len pravidlami rodu, neskôr vznikali iné zväzky.
- Frankovia sa delili podľa práv a výsad na:
  - **privilegovaných**
  - **neprivilegovaných**
- postupne dobýjali nové územia → spory kvôli tradíciám a spôsobu života
- rozpory ukončili násilným a krvavým spôsobom králi z rodu **Karolovcov**

Frankovia a Slovania

- mali čulé obchodné styky (zbrane)
- spor za vlády fr. kráľa Dagoberta
- v bitke pri **Vogastisburgu** Slovania porazili Frankov

Karol Veľký

- najslávnejší panovník z rodu Karolovcov
- **v r. 800 (na Vianoce)** – pápežom Levom III. korunovaný za cisára
- nástupca cisárom Rímskej ríše – nadradený kráľom iných Európskych krajín
- rozkvet Franskej ríše – rozšírenie územia kresťanstva a kultúry
- podporoval vzdelanosť, zjednodušilo sa písmo
- položil základy európskej kultúry

843 – 30 rokov po smrti Karola sa **Franská ríša rozpadla**

- hranice štátov určovala zmluva vo Verdune
- vznik Nemecka a Francúzska

Feudalizmus

Kráľ – najväčší vlastník pôdy, prepožičiaval pôdu (léno, feudum) → obdobie sa volá **feudalizmus**

↓

rozdával výsady, vznikla privilegovaná skupina ľudí

ŠLACHTA = vazali kráľa (sľubovali vernosť a vojenskú pomoc)

↓

vazali vyššej šľachty = **NIŽŠIA ŠLACHTA** (rytieri)

PODDANÍ – obyčajní ľudia boli majetkom pána – nemali osobnú slobodu, museli pracovať, odvádzať dane a poplatky.

Kresťanstvo si získalo Európu

- šírilo sa nenásilným miernym spôsobom prostredníctvom **misionárov**
- niektorí panovníci šírili kresťanstvo násilím
- kresťanská cirkev pomáhala udržiavať inštitúcie na organizovanie pokojného života bežných ľudí v čase, keď proti sebe stále bojovali.
- po rozdelení Rímskej ríše sa objavovali rozdiely v kresťanskej viere:
  - **Východorímska** – pravoslávna cirkev (hlavné sídlo Konštantínopol)
  - **Západorímska** – katolícka (hlavné sídlo v Ríme)
- naše územie sa začlenilo do **anticko-kresťanskej kultúry západného kresťanstva**
- západní Slovania začali používať latinské písmo a latinčinu

Konštantín a Metod (z Byzantskej ríše)

- 2 bratia, šírili kresťanstvo na Veľkej Morave
- prekladali posvätné knihy do slovanského jazyka – staroslovienčiny

Križiacke výpravy

Medzi kresťanskou cirkvou a panovníkmi vznikali spory o dôležitosť **cirkevnej a svetskej moci** → uznala sa samostatnosť moci panovníka i pápeža.

V polovici 11. storočia moslimovia dobyli krajiny, ktoré boli kolískou kresťanskej viery → pápež vyzval kresťanov na vojnovú výpravu proti moslimom → **križiacke výpravy**.

Križiacke výpravy:

- bolo ich 8
- trvali od roku 1096 do 1291
- zúčastnili sa ich európski králi, šľachtici, bojovníci
- túžba oslobodiť pôvodné kresťanské sídla, obohatiť sa, zažiť dobrodružstvo

Ako sa žilo v stredoveku

- väčšina ľudí žila na **vidieku**
- ich hlavnou obživou bolo **poľnohospodárstvo** – roľníci, na poliach pracovali celé rodiny
- **trojpoľný systém** obrábania pôdy, spočiatku len s pomocou motyky, neskôr aj železný pluh.
- neustály strach
- **stravovanie** – bolo veľmi jednoduché a jednotvárne, mäso jedli zriedkavo, kaše z obilnín, chlieb a mliečne výrobky
- **obydlia** – veľmi jednoduché, drevené domce s jedinou miestnosťou s malými okienkami, ktoré sa na zimu upchávali
- ľudia si vyrobili všetko, čo potrebovali
- štáty nemali svoje stále hlavné mestá

Stredoveké mestá

- mestá sa začali prebúdzat' k životu, no boli oveľa menšie, v priemerne veľkom meste žilo 2 – 3 tis. obyvateľov
- strediská **obchodu a remesiel** – predaj za peniaze
- na križovatkách, pri brehoch riek a morí
- patrili **kráľovi a zemepánovi**
- spravovala ich **mestská rada** na čele s **richtárom**
- od kráľa a zemepána získavali mestské **privilégiá** – výsady
- žili tu **mešťania** – boli osobne slobodní
- bohatí sa delili na **kupcov, obchodníkov, remeselníkov** (cechy), **finančníkov**.
- mestá ako strediská obchodovania najskôr v **oblasti Stredozemného mora**
- prístavy v dnešnom Francúzsku a Taliansku začali obchodovať s východom, z východu sa dostávali
  - nové rastliny (ryža, cukrová trstina)
  - vzácne korenie
  - voňavky
  - luxusné látky a luxusné výrobky z kovu
- hlavné strediská **Benátky a Janov**
- šírilo sa obchodovanie cez **Severné a Baltské more** (soľ, víno, vlnené látky, sušené ryby, kožušiny)

Rytmus života – Jeden deň v stredoveku

- pracovný deň závisel od denného svetla
- ľudia (bežní) nemali hodiny
- čas odpočinku určovalo zvonenie kostolných zvonov
- práca roľníka bola ťažká, mohol odpočívať v **nedele a cirkevné sviatky**
- žilo menej ľudí, no v rodinách sa rodilo oveľa viac detí (4-8, polovica zomierala)
- priemerná dĺžka života v Európe v 13. storočí – 35 rokov
- hladomory, nákazlivé ochorenia (mor)
- ľudia boli veriaci – verili, že za všetky trápenia budú odmenení po smrti

- stredoveký človek o svete vedel veľmi málo, nevedel ani čítať
- cestovalo málo ľudí (peši, na koňoch v koči)

Kultúra, veda a umenie v stredoveku

- kultúra bola univerzálna, používal sa spoločný jazyk **latinčina** (mala ustálenú gramatiku a odbornú slovnú zásobu)
- po celej Európe sa šírili **kláštory** – hlavným cieľom bolo šírenie a upevňovanie kresťanskej viery, boli ochrancami kultúry a vzdelanosti (ochraňovali staré a písali nové knihy)
- **Kláštory zakladali** - benediktíni (Benedikt z Nursie), dominikáni (Tomáš Akvinský), františkáni (František z Assisi)
- pápež **Gregor Veľký** založil gregoriánsky chorál
- **mnísi a kňazi** boli do 12. storočia jedinými európskymi vzdelancami
- **kláštorné školy** – čítanie, písanie, latinčina

Mestská kultúra

- **mestské školy** sa začali objavovať približne v 13. storočí
- **univerzity** – najstaršie v Taliansku (Salerno, Bologna, Padova), Paríži a Oxforde.
  - vyučovala sa medicína, právo, teológia

Rytierska kultúra

- **šľachtici** – vedeli narábať so zbraňami, mali ochraňovať ostatné obyvateľstvo
- žili na svojich hradoch z daní od poddaných
- v prípade potreby museli ísť do vojny za záujmy svojho panovníka – **rytieri**

Rytieri

- vzdelávali sa v pravidlách rytierskeho správania
- vernosť
- zvláštny obrad – pasovanie
- v ich prostredí vznikali prvé literárne diela – romány a poézia

Nové mocné kráľovstvá

Po rozpade Franskej ríše vzniklo Francúzsko a Nemecko. Na ostrove sa začalo formovať Anglické kráľovstvo. Vznikali aj viaceré kráľovstvá Slovanov.

Francúzsko

- vláda **Karolovcov** - potomkovia **Karola Veľkého**, vymreli v 10. storočí
- na trón nastúpil **Hugo Kapet** (vlastnil pozemky v okolí Paríža)
- založil dynastiu **Kapetovcov**, vládla okolo 250 rokov
- Francúzsko mocnelo
- **Filip IV. Pekný** (14. storočie)
  - prinútil pápeža presťahovať sa z Ríma do Avignonu
  - francúzska kontrola nad pápežom – **avignonské zajatie pápežov**

Storočná vojna

- po smrti Filipa IV. dynastia Kapetovcov vymiera. Nárok si robili anglickí kráľi. Vznikla vojna medzi Anglickom a Francúzskom.
- Angličania boli aj napriek začiatočnej prevahe vytlačení z Francúzska (Jana z Arcu).

Nemecko

- východofranské kráľovstvo
- v 10. storočí sa **Oto I. Veľký** zmocnil väčšiny územia, kde sa hovorilo po nemecky
  - v roku 962 bol korunovaný za rímskeho cisára – cisára **Svätej ríše rímskej**
- od 12. storočia sa krajina rozpadla na kniežatstvá

Anglicko

- kráľ **Alfréd Veľký** zjednotil väčšinu Anglosaských kráľovstiev, považuje sa za 1. kráľa Anglicka
- 1066 napadol Anglicko vojvoda **Viliam Dobyvateľ** (Normand)
- **Viliam** zvíťazil v **bitke pri Hastingsse**, k Anglicku pripojil Normandiu, ktorú o 150 rokov stratil **Ján – Bezzemok**
  - šľachta ho donútila vydať **Veľkú listinu slobôd**
  - vznikla **Veľká rada** (mohla spolurozhodovať) – tvorili ju cirkevní a svetskí šľachtici
  - vznik **anglického parlamentu** – po 100-ročnej vojne Angličania zvrhli kráľa.